

Смирнов Максим Іванович,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального процесу ОНЮА

Щодо порядку розгляду скарг на рішення про видачу особи або на дії з підготовки видачі особи

Конституцією України (ст. 29) гарантовано, що ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.

Вивчення практики вирішення судами України питань, пов'язаних із видачею осіб іншим державам, показало, що ними відповідне законодавство застосовується неоднаково. Зокрема, деякі суди приймають до свого провадження подання компетентних органів про обрання щодо особи, яка підлягає екстрадиції, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи тимчасового арешту, інші відмовляють у прийнятті таких подань до провадження.

Діючий Кримінально-процесуальний кодекс України не містить норм, які регулюють процедуру прийняття рішення про екстрадицію та не вказує на можливість (неможливість) його оскарження.

Проте у науковій літературі вказується на можливість оскарження видачі. Так, Т.С. Гавриш зазначає, що окреме процесуальне рішення про задоволення запиту про видачу на даний час не складається, що суттєво ускладнює можливість оскарження видачі. Однак така можливість все ж таки існує й в умовах чинного законодавства, а саме на підставі Конституції України та Цивільно-процесуального кодексу України. На нашу думку, із цією точкою зору можливо погодитися лише частково.

У юридичній літературі вже зазначалось, що діяльність зі здійснення екстрадиції є кримінально-процесуальною діяльністю. Зокрема, В.М. Волженкіна відзначає, що змістом видачі, як процесуальної діяльності є сукупність загальних і спеціально створених кримінально-процесуальних процедур. Навіть якщо визнати видачу інститутом кримінального права, то її реалізація й у цьому випадку вимагає проведення процесуальних дій і регламентації взаємодії з іншими країнами, що відноситься тільки до кримінального процесу. Схожої точки зору дотримується Р.М.

Валєєв. На його думку, ”питання видачі злочинців варто віднести до області процесуального права”.

На наш погляд, практичне здійснення видачі й пов’язані з екстрадицією взаємовідносини компетентних органів і посадових осіб взаємодіючих держав повинні регламентуватися виключно кримінально-процесуальним законодавством. Питання, пов’язані з видачею певної особи, не можуть вирішуватися в рамках інших, не кримінально-процесуальних процедур. Видача, як складний, насичений нормами процесуального права й правилами процедурного характеру інститут все-таки перебуває в сфері дії кримінально-процесуального права. Тому недивлячись на те, що КПК України не встановлює порядку розгляду скарг на рішення про видачу особи або на дії з підготовки видачі особи, вони мають оскаржуватися у кримінально-процесуальному порядку.

Пленум Верховного Суду України у своїй постанові № 16 “Про деякі питання застосування законодавства, яке регулює порядок і строки затримання (арешту) осіб при вирішенні питань, пов’язаних з їх екстрадицією” від 08.10.2004 р. у п. 2 звернув увагу судів на те, що чинним законодавством судам не надано повноважень щодо самостійного вирішення питання про надання дозволу на видачу осіб і що відповідно до ст. 22 Європейської конвенції про видачу правопорушників від 1957 р. та аналогічних положень інших міжнародних договорів України процедура щодо їх видачі регулюється виключно законодавством сторони, до якої звертаються із запитом, суди не вправі вирішувати такі питання. Водночас у п. 6 зазначеної постанови вказано на те, що відповідно до ч. 3 ст. 29 Конституції України суди повинні приймати до свого провадження та розглядати по суті скарги осіб, затриманих на підставі запиту іншої держави про екстрадицію, на незаконність затримання, а також скарги їхніх захисників і законних представників. Питання щодо можливості оскарження рішення про видачу особи або дій з підготовки видачі особи цією постановою не роз’яснено.

Колегією суддів судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду м. Києва 10.11.2005 р. розглянути матеріали скарги за апеляцією заступника Генерального прокурора України на постанову Печорського районного суду м.

Києва від 02.09.2005 р., якою Печорський суд задовольнив скаргу захисників К.О.Л., визнав дії Генеральної прокуратури України про видачу К.О.Л. неправомірними, такими, які порушують міжнародно-правові норми, що регулюють видачу правопорушників, і заборонив з 02.09.2005 р. Генеральній прокуратурі України та Генеральному прокурору України видавати К.О.Л. в порядку екстрадиції Республіці Білорусь. Скасовуючи постанову суду першої інстанції і відмовляючи у задоволенні скарги захисників К.О.Л., колегія суддів вказала на те, що Генеральний прокурор України не приймав будь-якого процесуального рішення про видачу К.О.Л. іноземній державі, а лише дав вказівку про виконання певної роботи з його видачі. Крім того, колегія суддів звернула увагу на те, що постановляючи рішення про визнання незаконними дії Генеральної прокуратури України та заборону видачі К.О.Л. в порядку екстрадиції правоохоронним органам республіки Білорусь, суд вийшов за межі своїх повноважень, оскільки питання видачі правопорушників у порядку екстрадиції перебувають у винятковій компетенції Генеральної прокуратури України. Таким чином, при розгляді цієї справи і суд першої інстанції, і колегія суддів Апеляційного суду визнали, що вони мають повноваження щодо розгляду скарг на рішення про екстрадицію, недивлячись на те, що у діючому національному законодавстві такої можливості для особи, щодо якої приймається це рішення, не передбачено.

Необхідність передбачення національної процедури оскарження рішення про видачу особи вимагає і Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., ст. 13 якого передбачає, що “іноземець, що законно перебуває на території будь-якої держави-учасниці цього Пакту, може бути висланий тільки на виконання рішення, винесеного відповідно до закону, і, якщо імперативні міркування державної безпеки не вимагають іншого, має право на подання доводів проти свого вислання, на перегляд своєї справи компетентною властю чи особою або особами, спеціально призначеними компетентною властю, і на те, щоб бути представленим для цієї мети перед цією властю, особою чи особами”.